

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано шляхи та механізми розвитку інтеркультурної педагогіки. Зосереджено увагу на з'ясуванні подібностей і відмінностей між складовими інтеркультурної педагогіки. Константовано плюралістичну спрямованість та культурну різноманітність людських спільнот сучасного світу. Звернено увагу на відмінності між такими термінами як «мультикультурний», «міжкультурний» та «інтеркультурний» та звернено увагу на різноманітних підходах до їх аналізу. З'ясовано суть інтеркультурної педагогіки, що полягає у нерозривному зв'язку освіти та культури сьогоденного суспільства. Доведено, що толерантне сприйняття національних культур у полікультурному середовищі є важливим фактором формування сучасного культурно-історичного розуміння світу.

Ключові слова: інтеркультурний, мультикультурний, педагогіка, освіта, виховання, культура, підхід, особистість.

Сьогодні життя сучасної людини неможливе без обміну інформації. Розвиток сучасних технологій значно підсилює потребу у взаємодії людини з оточуючим світом, який являється полікультурним та постійно змінюється. Тому у процесі наукового дослідження стало актуальними питання культурної неоднорідності різних народів, чим і зумовлений виклад даного матеріалу.

Питаннями інтеркультурної педагогіки займалися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники: В. Кузьменко, О. Локшина, О. Сухомлинська, Л. Гончаренко, М. Претсей, Л. Годелю, Л. Левінас. Проте це питання ще недостатньо досліджене і потребує додаткової уваги.

Мета статті – дослідити шляхи та основні засади розвитку інтеркультурної педагогіки.

Насамперед, слід наголосити на необхідності з'ясуванні відмінностей і подібностей між складовими міжкультурної педагогіки. При цьому М. Pretceille [1] наголошує на універсалізмі спільних рис різних культур, що їх суттєво зближує (на жаль, його часто плутають з етичним принципом універсальності). Дійсно, усвідомлення культурної неоднорідності різних народів, її позитиву, має філософське, моральне і прагматичне підґрунтя, оскільки передбачає прагнення до глибокого розуміння мислення та поведінки представників різних культур, які закріплені не у культуро-відмінних, однорідних або герметичних категоріях, а навпаки, активно взаємодіють і перехреснюються одні з одними. Тому науковці закликають сьогодні всіх не просто формально вивчати культури, а глибоко аналізувати їх сутність, творчі здобутки, особливості менталітету з метою цінувати риси відмінності (несхожості). Таким чином, розгляд різних культур не обмежується лише диференціалістськими, детерміністичними чи каузалістичними концепціями, а передбачає суто гуманістичне сприйняття й визнання відмінностей.

Тому сьогодні необхідно підкреслювати переваги розмаїття, а не недоліки відмінностей. Адже зауважимо, що суспільство ХХІ ст. структурно і стабільно характеризується плюралізмом і культурною різноманітністю, як його визначальними показниками. У межах кожної групи або навіть кожного індивідуума яскраво простежується все більша плюралізація, яка сьогодні притаманна всім без винятку людським спільнотам, незалежно від їх національного, соціального, релігійного чи етнічного походження. Ця особливість має назву гетерогенізації й, по суті, нерозривно пов'язана із глобалізацією сучасного світу, на протиположності гомогенізації, яку часто плутають з американізацією. Навпаки, сьогоднішня глобалізація суттєво помножує міжособистісні контакти, зустрічі та взаємодію на різних рівнях, сприяючи водночас глибокому усвідомленню власної культурної ідентичності.

Кожна людина, навіть так званий «домосід», завдяки мас-медіа й інтернету контактує з усім світом. Іншопольованість сьогодні уже не сприймається, як щось екзотичне, а стала звичною і близькою. Кожна людина утверджує культурну ідентичність відповідно до все більше різноманітних зовнішніх проявів прикладів своєї рідної та іноземної культур.

Своєю чергою, складність і неоднорідність соціальної структури сучасного світу, його культурної практики зумовлюють необхідність реконструкції традиційної концепції культури, яка, на жаль, ігнорує культурну різноманітність. Нам потрібно суттєво переосмислити підхід до культур, які не зводяться до механічного поєднання певних однорідних чи окремих елементів усередині конкретних суспільних груп чи підгруп.

Сучасний світ в антропологічному сенсі характеризується просторовим надлишком, а також індивідуалізацією та водночас глобалізацією культур (так звана сегментація часу і простору, а також фрагментація груп). Множинні контакти й обміни на різних рівнях сприяють взаємовпливу культур, сприйняттю одним народом культури іншого, що виходить за рамки двомовності, а набуває характеру мультикультуралізму. Таким чином, нині людині дуже складно визначити власну культурну приналежність на основі свого походження.

Аби досягнути культурне розмаїття сьогодення, недостатньо механічно розділити сучасне суспільство на послідовні однорідності згідно з принципом, що особи однієї національності, спільних мови та релігії повністю ідентичні й обов'язково подібні у культурних аспектах. Гетерогенність не слід сприймати як сукупність кількох, на перший погляд, однорідних, а насправді штучних, і априорних і, отже, довільних

окремих одиниць. Так, наприклад, сьогодні називання особи по батькові більше не вважається специфічною ознакою певної етнічної, національної чи мовної групи. Аналогічно й релігія не може бути сьогодні визначальним критерієм культурної ідентифікації. Недоцільно зводити її до якихось однорідних категорій, оскільки кожна особа специфічно й винятково індивідуально репрезентує власну культурну приналежність. Іншими словами, вона представляє лише себе, а не свою культуру загалом.

Тому необхідно враховувати цю своєрідну дистанцію між людиною та колективом. Систематично узгоджуючи поведінку певної особи з нормами відповідної культури, необхідно мати на увазі її численні внутрішні варіації. Культура – це певний спосіб життя; термін, так би мовити, теоретичний, штучний, який фактично не відображає реальної дійсності; свого роду артефакт.

Слід наголосити, що мультикультуралізм, або культурний плюралізм, сьогодні, однак, не означає лише синтезу взаємодоповнюваних різноманітних культур. Він передбачає тривалий у часі процес, постійні варіації, зміни, лабільність, динаміку. Це те, що антропологи називають «культурою бароко» вигадливою, примхливою, динамічною, різнобарвною, урочистою й мальовничою. Таким чином, культуру у XXI ст. уже недоцільно тлумачити як систему, структуру чи категорію, що відображають певну статичну сутність, загальні властивості і відношення об'єктивних реалій, сукупність однорідних предметів чи явищ усередині якоїсь групи.

Традиційні критерії категоризації культур більше не актуальні (назва, географічна територія, релігія тощо). Ці різні ознаки, до того ж змішані. Людина може народитися за кордоном, мати іноземні ім'я та прізвище, але це не дає підстав ідентифікувати її як іноземця. Категорія «іммігрант» також стала сьогодні дуже складним терміном для визначення культурної приналежності певної особи.

Щоб зрозуміти множинність мультикультуралізму як об'єкта нашого дослідження, доцільно увиразнити його домінуючі над етнологічними антропологічними аспекти, які акцентують на варіативності, тоді як етнологія визначає відмінності. Оскільки антрополог орієнтується на дослідження змін, то етнолог спрямовує свої зусилля на підтвердження стабільності аналізованої ним культури. Робота етnologа передбачає два етапи. Спершу він виявляє відмінності розглядуваної певної культури від інших, висвітлює інші способи мислення, світогляду, поведінки, менталітету. Існує тенденція навіть переоцінити цей перший момент. Дійсно, спочатку зусилля етnologа спрямувалися на з'ясування специфіки умови функціонування якоїсь конкретно культури, її подібностей і відмінностей від виявленої в інших місцях. Другим етапом роботи етnologа після визначення особливостей культури певного етносу у межах певних часу і простору було дослідження її часових та географічних змін (так званих варіацій), потенційно помітних у всіх місцях планети.

Що до антропології розмаїття, то сьогодні необхідно орієнтуватися на різноманітність, універсальність, усеосяжність і різнобічність феномену культури, на протизагальності. Ці обов'язкові вимоги пов'язані з багатогалузевістю та інтернаціоналізацією сучасного життя. При цьому слід уникати небезпеки акцентувати на різниці, відмінностях, розподібності, що увиразнюють відокремленість, незалежність, замкнутість і поділ між окремими особами та групами. І навпаки, фокусування винятково універсальності на шкоду визнання різноманітності загрожує крайнощам універсалізму з його тенденцією екстраполяції максимальної кількості особливих рис, культури певного етносу. Виявлена різниця має на меті не підкреслення переваги якоїсь особи, а її культурну ідентифікацію. На жаль, людям притаманне споконвіку прагнення суб'єктивно й упереджено витворювати штучні стереотипи у ставленні до собі подібних (ставити на інших своєрідні тавро або мітку). Це, так би мовити, маркування, спричиняє поділ і відокремленість між людьми, увиразнюючи кордони між ними, винятковість та переваги одних кордонів над іншими. З'ясування відмінностей має на меті ідентифікацію певних особи чи групи з конкретним видом чи іншим об'єктом класифікації, підкреслення їх іншості, неповторності, оригінальності, самобутності, винятковості. До речі, на цьому і ґрунтується різниця між расистським та нерасистським дискурсом.

Що стосується рівня реальності чи правди, то можемо сказати, що різноманітність є яскравою характеристикою людини й водночас умовою універсальності. Визнання особливостей не повинно призвести нас до заперечення принципу універсальності культури та людської природи. Geza Roheim з 1950 року наголошувала, що різниця між культурами того часу була значно перебільшеною і з психологічних причин, а сьогодні – з політичних міркувань [10].

Відмовляючись нині від традиційної монокультурної концепції, необхідно критично проаналізувати засади культурного плюралізму або мультикультуралізму. Нам слід сміливо деконструювати їх для різнобічного урахування численних соціально-антропологічних змін сучасного соціуму. На жаль, сьогодні поняття культури продовжують розуміти спрощено, поверхово, ігноруючи її складність, динамічність та суперечливість і неоднозначність.

Саме тлумачення культури видається сьогодні найбільш прийнятним, оскільки увиразнює її функціонування як тривалого у часі й просторі діалектичного процесу, тобто безперервну динаміку постійних змін, і водночас підкреслює онтологічне призначення культури.

«Культурний пейзаж» XXI ст. далеко не однорідний і не однозначний: фахівці простежують перевагу, чи домінування певних культурних запозичень та взаємовпливів, їх постійну зміну. Усе це зумовлює потребу та збагачення процесів так званого культурного декодування та розуміння.

У сучасній культурі продовжується напружена екстраполяція, внаслідок якої одні культури стають повністю ізольованими, а інші – відкритими (науковці навіть увели термін) «расове кровозмішення». Попри

негативні тенденції до «культурного ілотизму» (безправності) та різних форм фундаменталізму, культуралізму й етнізму, культура XXI ст. зазнає яскраво виражених диверсифікації й гетерогенізації у ній явища трансгресії та «креолізації» d'Edouard Glissant, виокремив уже не стабільні й однорідні, а динамічні й комплексні. «Уявна корінна унікальна ідентичність» замінюється «уявою про ідентичність», що призводить до так званого «світового хаосу», який Edouard Glissant (1993) називає зіткненням культур, де годі виокремити якісь принципи чи закономірності. Мало того, така «змішана культура» прагне визначати як бачимо визначення, всі культурні процеси та явища. Антропологію зазначеного «расового кровозмішення» культур (за Edouard Glissant) ще потрібно терміново розробляти, зважаючи на збільшення кількості міжкультурних контактів у сучасному світі [7].

Про посилення тенденцій до розмаїття та маргінальності культури XXI ст. писали численні сучасні дослідники: J. Derrida (1972), J. F. Lyotard (1972), G. Durand (1980), M. Serres (1991) [5; 9; 6; 11].

Зіткнувшись із «відкритою культурою», необхідно відмовитись від застарілої традиційної її концепції, визнавши складний, інколи логічно суперечливий, перехідний чи «проміжний» («діагональний») характер функціонування першості. «Культурне бароко», як образно висловлюються фахівці, – це запрошення залишити пастку ідентичності, коріння і витоків культури. Між поняттями культури і культурності існує просто семантична гра. Сьогодні потребує критичного аналізу стану структури й динаміки сучасних культурних процесів. «Культурне бароко», так би мовити, можливістю чи нагодою, «вийти за рамки» індивідуалізму й передбачає нелегкий шлях інтелектуального осягнення діалектики його перебігу, на відміну від сприйняття культури як системи» [7].

Враховуючи вищесказане, можемо зазначити, що мультикультурні підходи сьогодні передбачають існування й, отже, й взаємовигідне співжиття численних етнічних груп. Культуралізм через його систематичне наголошення на змінності культури призводить до так званої «культурної науковості», догматизму чи навіть культурного фундаменталізму, що заперечують універсальні виміри будь-якого індивіда, не враховують складності соціальної структури сучасного суспільства.

Непросто визначити культурну приналежність певного індивіда шляхом персоналізації його батьків, з'ясування країни народження чи набуття певного громадянства у зв'язку з народженням. Індивід не перебуває в ізолюваній культурі, а зазнає впливу, іноді гармонійного, а іноді й суперечливого. Таким чином особа опиняється у поліхромній соціальній реальності, лабільній та рухливій, стає дедалі важче визначати культурну приналежність індивідуума на основі його етнічного або національного походження. Маркери традиційної ідентичності (ім'я, національність, вік, культура, соціальний статус тощо) сьогодні все більше втрачають свою актуальність. Адже культури не існують відокремлено від осіб їх носіїв. Таким чином, фокусуючи аналіз на власних культурах, як це не парадоксально, затьмарюють їх відносини з іншими культурами, що постійно мали місце в історії людства. Споконвіку простежувалися активні взаємодія та взаємовплив культур. Культурні стилі зазнавали постійних змін і трансформацій творчого характеру. Є незаперечна відстань між теоретичними моделями культури та її практичним використанням у спілкуванні, у міжособистісних відносинах, різноманітній взаємодії з іншими, у тому числі і в освітніх закладах під час набуття знань. Складний характер людських взаємин часто спричиняє конфлікти, особливо в умовах сучасного культурного розмаїття та диверсифікації. Необхідно узагальнити універсальний людський досвід у сфері взаємодії культур у полікультурному середовищі, що споконвіку визначався етичними нормами. Хоча культурна ідентифікація сьогодні насамперед ґрунтується на етнографічних і соціологічних чинниках, зараз фахівці все частіше використовують для цієї мети гуманістичні філософсько-етичні критерії (так званий «гуманізм відмінностей»).

Необхідно навчитися інтерпретувати й розуміти культурну інформацію, неоднозначну й подекуди суперечливу, розпочинаючи від загального поверхового опису і завершуючи глибоким проникненням у суть полікультурної взаємодії. При цьому слід уникати крайнощів есенціалістської антропології, як однієї з форм культуралізму, що може призвести до парадоксального заперечення будь-яких гуманістичних наук.

Повертаючись до фундаменталізму й етнічності або відображаючи інтернаціоналізацію повсякденного життя, культурна різноманітність набуває як тривіального, так і драматичного характеру. В обох випадках вона по суті визнає культуру іншого, як об'єкт або прийняття, або заперечення (чи відкидування) її унікальності й універсальності. Зазвичай принципом розмаїття нехтують при визначенні культурної ідентифікації певної особи, а також усвідомлення беззаперечної цінності іншомовної культури.

Культура існує лише тоді, коли видно її, коли її прояви можна «прочитати» у поведінці та словах її представників. Семіологічний підхід до культури як до системи зовнішніх знаків для передачі відповідної інформації підсилюється суспільною свідомістю. Проте він спрощує розуміння культури, яка обов'язково передбачає філософію різноманіття, універсальності, несхожості й особливості (унікальності). Пліуралізм сучасної культури підкреслює її суть – не як об'єкта, а як процесу, становлення, діяльності тощо. Власне тому сучасну культуру не можна редукувати чи муміфікувати. Для Л. Левінаса [8], «Інший не є об'єктом спочатку розуміння, а вже потім – співрозмовником. Два цих аспекти зливаються в одне. Антропологія культури у цьому сенсі набуває філософського забарвлення. Культура іншого постає не самоціллю й автономним об'єктом дослідження. У контексті інтерсуб'єктивності вона використовується для позначення певної діяльності, а точніше взаємодії. Це увиразнює прагматичну функцію культури на противагу

структурній, денотативній. Як результат, її зміст, з одного боку, не підлягає будь-якій нормативній логіці, яка вказує на відмінності, а з іншого боку атрибутивній логіці спрямованій на отримання знань шляхом опису іншого.

Якщо культура сприймається механістично, тобто як набір знаків керованих певними правилами, то її можна кодувати й декодувати, що передбачає наявність певних практичних умінь. Той факт, що культура – це утворення, чи феномен суспільної свідомості, зумовлює потребу її наукового дослідження, вивчення її виникнення й розвитку, фокусування на особливостях її знакової природи. Насправді, щоб з'ясувати цінність якоїсь культури, її переваги, недостатньо лише обмежитися аналізом спостережуваних елементів; які визначають буття культурного порядку, а намагатися осягнути значення цієї культури, яке не завжди легко та швидко виявити. Таким чином, йдеться про радикальну зміну ставлення до спроб вивчення певної культури. Так само, як неможливо тлумачити комунікативний акт у межах суто лінгвістичних [4, с. 118], неможливо вичерпно зрозуміти культуру шляхом винятково культуралістського аналізу, тобто лише культурних фактів.

Культура як процес передбачає комплексне розуміння й дешифрування текстової вербальної й невербальної інформації.

Доцільно відмовитися від суб'єктивізму інтерпретатора у ставленні до певної культури. Читання культурних знаків передбачає складні операції, а не просте їх декодування, оскільки перші є багатозначними символічними текстами, а не елементарними складовими одиницями. Тому культурні знаки, здатні передавати мовленнєву інформацію, не можна тлумачити так, як, скажімо, інтегралі. Аналіз культури у сфері практичних відносин і визначає нову парадигму міжкультурності.

Що стосується поняття багатокультурності, то його по-різному трактують у Франції і Північній Америці. Часто сплутуване з міжкультурністю у Франції, воно фактично має політичні, філософські, соціальні та історичні виміри. Полікультурність супроводжувалася боротьбою за громадянські права у 1960-х роках після бурхливої міграційної хвилі, що порівнювалася з «плавильним котлом» (тобто, інтеграція іммігрантів будь-якого походження та всіх соціальних умов в одну культуру). Однак у Європі термін «мультикультуралізм» поширювався в основному на етнічні меншини або мігрантів, відповідно до формулювань країн, у культуру яких вони повинні інтегруватися. У Франції це поняття так і не утвердилося у науковому обігу. Також мультикультуралізм часто необгрунтовано ототожнюють із міжкультурністю. Ситуація настільки заплутана, як і проблема культурного розмаїття, тому не досліджується, а спричиняє бурхливі дискусії та гостру полеміку.

Щоб полегшити їх, ми наголосимо, що мультикультурна модель (по суті, термін англо-саксонського походження) дає можливість визначити приналежність певної особи до конкретної спільноти, крім національної держави. Міжкультурна французька модель, остаточно ще не увиразнена й не усталена, все ж є потужною альтернативою чинній мультикультурній. Як англо-саксонська, так і французька моделі культури адаптовані до суспільств із домінуванням філософії однорідності. Міжкультурний підхід у Франції передбачає принципово відмінне від мультикультуралізму філософське й історичне трактування. Ідеологія Просвітництва з її домінуванням універсальності у поєднанні з правовою традицією, пояснюють чому мультикультуралізм у Франції, залишався осторонь, як і розв'язання проблеми культурного розмаїття.

Синонімічне використання термінів «мультикультурний / міжкультурний» ґрунтується на їх семантичній невизначеності. Поняття «плюралізм» характеризує стан (держави) та специфіку її культури. Мультикультуралізм є способом співіснування різноманітних культур, що передбачає поєднання як однорідних, так і різнорідних її компонентів. Префікс «інтер» у термін «інтеркультурний» (синонім до поняття «міжкультурний») означає, навпаки, відносини та розгляд взаємодії між групами й окремими особами. Міжкультурна модель не описує стану чи ситуації, а визначає підхід до їх аналізу. Таким чином виникли й розвиваються міжкультурна педагогіка та міжкультурна комунікація.

Використання прикметника «міжкультурний» для позначення політичного або соціального проекту вказує на плюралізм суспільства, його модальність, тобто оцінку ним реальної дійсності та шляхів і способів усунення її недоліків. Концептуальна основа міжкультурного підходу організована навколо відповідних принципів тлумачення суб'єктів культури та її явищ. Міжкультурний підхід суперечить об'єктивістським і структуралістським поглядам, оскільки він зосереджений на продукуванні культури суб'єктом. Культура більше не визначає єдино правильної поведінки. Науковці сьогодні зацікавлені стратегіями визначення культурної ідентичності індивідів. Інтеркультурний підхід передбачає наявність як суб'єкта, так і об'єкта взаємодії культур. Міжкультурний підхід заснований власне на ній, а також на міжсуб'єктних відносинах. Тому акцент робиться на стосунках між окремими особами та групами, а не на їх культурних особливостях. Тому динамічні культурні стратегії, а не структурні характеристики або категорії є пріоритетними об'єктами міжкультурного підходу.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що міжкультурна парадигма враховує відмінності та схожість різних культур, шляхи розвитку яких можна вважати гібридними, сегментарними й неоднорідними, та виникнення необхідності гуманістичного ставлення до культурних відмінностей. Інтеркультурна освіта повинна стати свого роду посередником задля того, щоб допомогти усім громадянам, а особливо громадянам України, як представникам Європейської спільноти, прийняти множинність культур у нашому суспільстві і у світі у цілому.

Використана література:

1. Pretceille M. La pedagogie interculturelle: entre multiculturalisme et universalisme / M. Pretceille // Lingvarvarena. – 2011. – VOL. 2. – P. 91 – 101.
2. Pretceille M. Pour un autre paradigme de la culture : De la culture à la culturalité, pour en finir avec «Babel». Education et communication interculturelle. Paris: PUF. – 1996. – 192 p.
3. Appadurai A. Après le colonialisme. Les conséquences culturelles de la globalisation. / A. Appadurai // Paris : Payot. – 2001. – 336 p.
4. Bourdieu P. Réponses. / P. Bourdieu // Paris: Seuil. – 1992. – 267 p.
5. Derrida J. Marges. / J. Derrida // Paris: Ed. de Minuit. – 1972. – 136 p.
6. Durand G. L'âme tigrée. Les pluriels de psyché. / G. Durand // Paris: Denoël Gonthier. – 1980. – P. 213 p
7. Glissant E. Carrefour des littératures européennes. / E. Glissant // Le Monde. –1993. – Vol. 5. – Pp 28 – 29.
8. Levinas L. Entre Nous. Essais sur le penser-à-l'autre. /L.Levinas // Paris: Grasset. – 1991. – 252p
9. Lyotard J. L'art des confins. / J. Lyotard // Paris: Ed Galilée. – 1972.
10. Roheim G. Psychanalyse et anthropologie. Culture, personnalité et inconscient./ G. Roheim // Paris : Gallimard (1967, trad. Fr de M. Moscovici ; Ed. or. 1950). – 608p.
11. Serres M. Le Tiers Instruit. / M.Serres // Paris:François Bourin. – 1991. – 249 p.

Леснянська-Дошчак А. С. Теоретические аспекты современного интеркультурного образования

В статье проанализированы пути и механизмы развития интеркультурной педагогики. Сосредоточено внимание на выяснении сходств и различий между составляющими интеркультурной педагогики. Констатирована плюралистическая направленность и культурное разнообразие человеческих сообществ современного мира. Обращено внимание на различия между такими терминами как «мультикультурный», «межкультурный» и «интеркультурный», и обращено внимание на различные подходы к их анализу. Выяснена суть интеркультурной педагогики, которая заключается в неразрывной связи образования и культуры сегодняшнего общества. Доказано, что толерантное восприятие национальных культур в поликультурной среде является важным фактором формирования современного культурно-исторического понимания мира.

Ключевые слова: *интеркультурный, мультикультурный, педагогика, образование, воспитание, культура, подход, личность.*

Lesnianska-Doshchak A. S. Theoretical aspects of modern and intercultural education

The article analyzes the ways and techniques of the development of intercultural pedagogy. The focus is on clarifying the similarities and differences between the components of intercultural pedagogy. The pluralistic orientation and cultural diversity of the human communities of the modern world have been emphasized. The attention has been drawn to the differences between such terms as "multicultural" and "intercultural" as well as to the various approaches to their analysis. The essence of intercultural pedagogy which consists in the close connection between the education and the culture of the present society has also been found out. It has been proved that tolerant perception of national cultures in the multicultural environment is an important factor in the formation of a present cultural-historical understanding of the world.

Key words: *intercultural, multicultural, pedagogy, education, culture, approach, personality.*